

**SIYOSIY NAZARIYALARGA NORMATIV-QADRIYATIY
YONDASHUV ASOSLARI**

Tal'atova Maftuna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Siyosatshunoslik yo'nalishi

3- kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz siyosiy nazariyalarga normativ-qadriyatiy yondashuv asoslari va Mamlakatimizda norma ijodkorligi faoliyatining sifatini oshirish, normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqishga jamoatchilikni keng jalb qilgan holda chuqur o'ylangan hamda hisob-kitob qilingan qarorlar qabul qilish imkonini beruvchi yangi innovatsion "aqli tartibga solish" usullarini joriy etish kabi masalalarni ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Nazariya, usul, innovatsiya, faoliyat, qadriyat, jamiyat, hujjat, uslub, palata, huquq, Prezident, ijtimoiy, farmon.

Siyosiy nazariyalar, siyosiy jarayonlarni tushunish va tahlil qilishda qo'llaniladigan nazariyalar to'plamini ifodalaydi. Bu nazariyalar siyosatshunoslik, davlatshunoslik, istoriya, va sociologiya sohalari bo'yicha o'rganiladi. Bu nazariyalar siyosiy hukumat tizimlari, siyosiy partiyalar, xalqaro munosabatlar, va davlat siyosiyoti kabi mavzularda turli fikr-mulohazalarni o'z ichiga oladi.

Siyosiy nazariyalar o'n kunyuz yillar davomida rivojlanib kelmoqda va ular siyosiy jarayonlarga, hokimiyat va salohiyatga oid tadqiqotlar va analizlar asosida shakllangan. Ular siyosiy masalalar va tartibotlarga oid adolatli, nazariy va amaliy muammolar bilan shug'ullanadi.

Siyosiy nazariyalar jamiyatning qanday sotiqlik, ko'rsatkichlar, hukumat va axborot vositalari orqali boshqa jamiyatlar qarashlari bilan bog'liqlik ekanligi haqida tushuncha beruvchi qobiliyatga ega. Bu nazariyalar siyosiy protsesslarni tahlil qilish va o'rganishda yordam beradi va o'zaro munosabatlarda qo'llaniladi.

"Normativ huquqiy yondashuv" degan ifoda orqali umuman, qonunlar, qonun hujjatlari va boshqa huquqiy hujjatlarning amaldagi mazmuni, ularning ustuvorlik tartibi, ularning huquqiy manbalari, ularning amal qilish tartibi, huquqiy ta'sir ko'rsatish, va asosiy huquqiy mazmuni to'g'risida murojaat qiladi. Bu so'z shu jumlab, huquqning har hil yonalishi uchun huquqiy tartibni belgilash bilan bog'liqlik. Normativ huquqiy yondashuv, normativ hujjatlarning konsepsiyasi, uslubiyati, maqsadi, muqova va ta'siri bilan bog'liqlik. Bu yondashuv huquqiy mexanizmlar va institutlar tomonidan qo'llangan tartibga asoslangan o'zgarishlarga da olib keladi.

Nazariya, biror narsa haqida ommaviy, tuzumiy, tushunchali ta'rif va fikrlardan iborat konseptdir. Bu so'z ilmiy, fikriy va amaliy sohalar bo'yicha izlanadigan va ta'lim olingan fikrlarning jamiyatning umumiy qabul qilinishi va amalga oshirilishi uchun asosiy asoslarni ifodalaydi. Nazariya, biror narsani tushunish, ta'riflash, tahlil qilish va boshqa manbalari yordamida istiqbol bilan bog'liq funksiyalarni o'z ichiga oladi.

Nazariya, ilmiy tadqiqot, fikriy fikrlar yoki amaliy muammoni hal qilishda rivojlanadi va ularga asos bo'ladi. Masalan, siyosiy nazariyalar, ijtimoiy nazariyalar, madaniy nazariyalar, iqtisodiy nazariyalar va boshqa sohalaridagi nazariyalar jamiyatning o'zgaruvchan va rivojlanuvchi ijtimoiy tizim va tartibotlarini tahlil qilishga yordam beradi. Nazariya o'rganish, fikrlar taqsimoti va o'zgarishi, ijodiy yondashuv, va rivojlanishga olib keladi.

Siyosiy yondashuv tamoyillari, siyosiy protsesslarni tahlil qilish, rivojlantirish va shakllantirish uchun qo'llaniladigan nazariyalar va modellar to'plamini ifodalaydi. Ular siyosiy qarorlarni olish, hokimiyat tartibini tashkil etish va siyosiy tizimlarni yangilashga qaratilgan uslub, prinsiplar va tatbiqlar bo'yicha ommaviy maslahatlarga asoslangan. Siyosiy yondashuv tamoyillari davlat tizimlarining ishlab chiqarilishining o'zgaruvchanligi, siyosiy partiyalar va ommaviy tashkilotlar bilan amaliy munosabatlarning tahlili, hokimiyat organlarining vazifalari va huquqiy mafkuralarini belgilashda foydalaniladi.

Badiiy yondashuv, iqtisodiy yondashuv, demokratik yondashuv, totalitar yondashuv kabi turli siyosiy yondashuv tamoyillari mavjud. Ular o'zlariga xos prinsiplar va vazifalar bilan ajratiladi va siyosiy jarayonlarni o'z ichiga oladilar. Siyosiy yondashuv tamoyillari adolatli, o'zgaruvchan va insiyatifli siyosiy tizimlarni shakllantirish, rivojlantirish va ta'rifi qilishda yordam beradi.

Siyosiy nazariyalar aslida siyosiy tizimlarni, hokimiyat organlarini va jamiyatni tahlil qilish uchun qo'llaniladigan fikriy, analitik va nazariy qarashlardir. Bu asoslarda siyosiy qarorlarni olish, hokimiyat organlarini tashkil etish, siyosiy partiyalar va fuqarolar tomonidan amaliy munosabatlarni tahlil qilish, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni yangi qarorlar olish uchun umumiy maslahatlashishning prinsiplari hamda demokratiya, adolat, murojaat, huquqiyat, insafsizlik cheksizligi, insaniy qadr-qimmat va erkinlik kabi asoslarni o'z ichiga oladi. Siyosiy nazariyalar aslida siyosiy amallar va tizimlar uchun muhim rivojlanadigan maqsadlar to'g'risida aholi o'rtasidagi tartibot, to'satlar va kelajakdagi siyosiy xavf va imkoniyatlarni prognostik lun tehqiqiy bilib olish uchun fikriy yordam beradi.

Siyosiy qadriyatlar aslida siyosiy huquq, adolat, erkinlik, tenglik, demokratiya, muvontkorlik, huquqiyat va insoniyat qadriyatlari kabi foydalaniladigan nazariy-qarashlar va printsiplar jumlasidir. Bu qadriyatlarning asosida davlat va siyosiy tuzumlar tarkibiy va batafsil rivojlanadi. Siyosiy qadriyatlar ko'plab siyosiy amalga oshiriladi va jamiyatning rivojlanishiga va integratsiyasiga ko'maklashadi.

Siyosiy tizimlarning har qaysi qismi siyosiy qadriyatlarni o'zlashtiradi va ularga tawonsizlik ko'rsatadi. Siyosiy qadriyatlarning amalda tashkil topishi, huquqiy va o'zgarimas davlatni qurish, huquqiy himoya, adolat va tenglikni ta'minlash, aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash, erkinlik va demokratiya, hamda insoniy hukukni muhofaza qilishga qaratilgan siyosiy ilovalar va qarorlar jumlasidir. Bu qadriyatlarning ta'siri bilan, demokratik huquqiyatning o'rni rivojlanadi va odamlar mustaqil va erkin fikrlarini ifoda etish va siyosiy harakatlarni amalga oshirishlaring.

Siyosiy nazariya haqida olimlar ko'plab mavzular orqali yozishmoqchi bo'lsam, ularning asoslaridan ba'zilarini quyidagicha ko'rsatish mumkin:

1. "Siyosiy Nisbiyat" (Political realism) - Hans Morgenthauga va Niccolo Machiavellini asoslangan bu nazariya siyosiy hokimiyatni bilan aloqalar va xalqaro munosabatlarni tahlil etadi.

2. "Siyosiy Liberalizm" - John Rawls, Isaiah Berlin kabi ilmiy shaxslarning dastlabki "liberalizm" nazariyalari siyosiy tizimlarda inson huquqlarining muhofazasi, demokratiya, erkinlik va jamiyatning erkinliklariga e'tibor qaratiladi.

3. "Mantikpolitika" (Political Logic) - David Eastonning qo'llab-quvvatlagan nazariyasi, siyosiy tizimlar bilan shaxs o'rtasidagi munosabatlar va odatdagidek siyosiy ishtirokda yuzaga keladigan loyihalarni o'rganishga asoslangan.

4. "Siyosiy Raqsaniye" (Political economy) - Karl Marx va John Maynard Keynes kabi olimlar siyosiy erkinlik, hukumatning iqtisodiyotni tartibga solish yuzasidan ofatxirliklari mavzusiga oid nazariyalarni zanjir bilan o'tkazadilar.

Yana ko'plab olimlar siyosiy nazariya va tamoyillar bo'yicha turli ma'lumotlar beradi. Umuman olganda, har bir olimning o'ziga xos qulayliklari, idrokiy mavzular, va izlagan siyosiy jarayonlar mavzusida o'zining ahamiyatli fikriy qarashlari va nazariyasi mavjud.

Foydalanilgan Adabiyotlar;

1. Sotsiologiya entsiklopediyasi / turmush tarzi. V. G. Gorodyanenko. K. Akademviday, 2008. B. 158;

2. Berger P., Luqmon T. Voqelikning ijtimoiy qurilishi: Bilim sotsiologiyasiga oid risola / Tarji. ingliz tilidan E. Rutkevich; Moskva Faylasuf fondi. — M.: Akademiya-markaz; O'rta, 1995. - B. 323;

3. Veblen T. Bo'sh vaqt sinfi nazariyasi.- M.: 1984 y. P.201-202;

4. Duglas Nortu institutlari va iqtisodiy o'sish Tarixiy kirish // Tezis. T.1.2-son.- M.: 1991 yil. P.73;

5. R. Kouz. Korxonaning tabiati. Nashriyot uyi, 2001 yil, B.254;

6. Malkina M.Yu., Loginova T.P., Lyadova E.V. Institutsional iqtisodiyot. Nijniy Novgorod 2015 yil, P.258;

7. Richmond O. Liberaldan keyingi tinchlik. Abingdon, Okson: Routledge, 2011, R.337
8. Shastitko A.E. Yangi institutsional iqtisodiyot; 4-nashr, qayta ko'rib chiqilgan. va qo'shimcha - M.: TEIS, 2010. B. 695-753.
9. Lipsits I. Madaniyatning o'zgarishi va iste'molchilarning xatti-harakatlari modellarining o'zgarishi // Iqtisodiy masalalar. 2012 yil. № 8. 64-79-betlar;
10. Sinyutin M.V. Iqtisodiy sotsiologiyaga institutsional yondashuv. Sankt-Peterburg, 2002. - B.313